

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-12-76-45>

УДК 78:378.091+792.07

Бондаренко А.І.

Київський національний університет культури і мистецтв

РЕПЕРТУАР ОПЕРНОЇ СТУДІЇ ПРИ НАЦІОНАЛЬНІЙ МУЗИЧНІЙ АКАДЕМІЇ УКРАЇНИ ІМЕНІ П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО В 2016-2019 РОКАХ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Анотація. В статті досліджується репертуар оперної студії при НМАУ в період з кінця 2016 до кінця 2019 року. Показано, що в цей період репертуар оперної студії залишається закритим для інновацій, зокрема оперні твори XX і XXI століть не представлені зовсім. При цьому найбідніше представлена творчість українських авторів – лише двома операми, обидві XIX століття. Також виявлено, що впродовж зазначеного періоду частка російських вистав збільшується, натомість західноєвропейських – зменшується. Виявлено, що в другій половині 2019 року оперна студія припиняє практику оперних вистав у перекладах, що призводить до подальшого зменшення частки вистав західноєвропейських авторів, зменшення частки україномовних вистав та звуження репертуару в цілому. Вказані особливості дозволяють зробити висновок щодо поступового переорієнтування репертуарної політики НМАУ на російський культурний простір.

Ключові слова: музична освіта, опера, репертуар, статистика, Оперна студія НМАУ ім. П. І. Чайковського.

Bondarenko Andriy

Kyiv National University Of Culture And Arts

REPertoire OF THE OPERA STUDIO OF TCHAIKOVSKY NATIONAL MUSIC ACADEMY OF UKRAINE: MAIN TRENDS

Summary. The article explores the repertoire of the Opera Studio at the National Academy of Music in the period from the end of 2016 to the end of 2019. We use the statistical analysis in order to understand the main trends in repertoire politics of this Studio. Statistics of the Opera Studio is the next. 13 operas were staged 166 times in total. Among them: 4 operas by Russian authors sung in Russian ("Iolanta", "Eugene Onegin" by P. Tchaikovsky, "Aleko" by S. Rachmaninov, and "The Tsar's Bride" by Rimski-Korsakov), 3 – Western-European authors, in Italian ("Traviata" and "Rigoletto" by G. Verdi, "La pietra del paragone" by G. Rossini), 2 – Western European authors, in Ukrainian translation ("Faust" by Ch. Gounod and "The Barber of Seville" by G. Rossini), 2 – Ukrainian authors, in Ukrainian ("Natalka Poltavka" by Mykola Lysenko and "Zaporozhets za Dunayem" by S. Hulak-Artemovskiy), 1 – Western European authors, in French ("Orpheus and Eurydice" by Ch.W. Gluck) and 1 – West European author, in Russian translation ("Figaro's Wedding" by W.A. Mozart). It is shown that all the operas staged in the Opera Studio were written between 1774 and 1899 years while operas of the XX and XXI centuries are not represented at all. Also it is revealed that during this period the share of Russian performances is increasing from 24% to 40% while the share of performances of Western European authors is decreasing from 49% to 29%. It is concluded that during 2017-2019 the repertoire of the opera studio remains closed for innovations and tends to integrate into the Russian cultural space and to disintegrate with the European cultural space. Also it is revealed that in the second half of 2019, the use of Ukrainian-language translations was banned. This led to a further narrowing of the repertoire and a decrease in the share of performances by Western European authors. The identified trends allow us to conclude on the gradual reorientation of the NMAU's repertoire policy on the Russian cultural landscape. At the same time, the reasons for such a reorientation requires further exploration, including researches in a larger historical perspective, as well as comparative analysis with repertoire of the other opera studios at music academies.

Keywords: music education, opera, repertoire, statistics, opera professionals, Opera Studio of the Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine.

Постановка проблеми. Оперні студії при музичних ЗВО є важливою складовою в системі підготовки майбутніх оперних співаків та режисерів. На якість підготовки молодих фахівців впливають різні чинники, серед яких і репертуар оперних студій. Реформування мистецької освіти України, здійснюване українським урядом в останні роки позначилось на роботі багатьох закладів освіти, в тому числі і НМАУ. і характер змін в роботі цих закладів потребує всебічного дослідження, зокрема однією із таких змін є зміни в репертуарі оперної студії НМАУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність оперної студії НМАУ (раніше – Київської консерваторії) висвітлена у роботах різних

авторів, серед яких Л.І. Кучер, О.С. Тимошенко, В.І. Рожок, П.І. Походзей. В цих роботах висвітлюється репертуар оперної студії при НМАУ попередніх десятиліть, діяльність видатних режисерів, диригентів та співаків, а також висвітлюються особливості освітнього процесу. Зокрема, П.І. Походзей вказує, що підготовка співака-актора передбачає співпрацю кафедр оперної підготовки, музичної режисури і кафедри сольного співу, а в доборі репертуару критерієм є «висока ідейність і художність творів, які можуть позитивно впливати на формування морально-етичних цінностей та художнього смаку майбутнього співака-актора» [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Неосвоеним українськи-

ми музикознавцями лишається статистичний підхід до вивчення театрального репертуару. Так, у вказаних роботах наводяться переліки окремих опер, що входили до репертуару оперної студії НМАУ, проте не висвітлено, наскільки часто і в який проміжок часу вони ставились. Не існує і повного реєстру всіх постановок оперної студії із зазначенням дат, мови виконання і постановочної групи. Потребують наукового осмислення і зміни, що відбулися в репертуарі оперної студії протягом останніх років і відтак, не могли бути висвітленими у роботах, датованих раніше.

Формулювання цілей статті. Метою статті є відстеження і аналіз змін, що відбулися в репертуарі оперної студії НМАУ протягом останніх років. В якості основної джерельної бази використовується список постановок оперної студії, взятий з офіційної сторінки оперної студії НМАУ у мережі «Facebook» [4], а основним методом дослідження – метод статистичного аналізу. Відповідно, об'єктом дослідження є репертуар оперної студії НМАУ, а предметом – характер змін в ньому. Часовий проміжок обмежений датами 16 жовтня 2016 – 18 грудня 2019 з огляду на те, що саме цей проміжок часу є доступним для аналізу в джерельній базі на момент написання цієї роботи, тоді як інформація за попередні роки є неповною.

Виклад основного матеріалу дослідження. Описуючи значення оперної студії НМАУ в освітньому процесі, видатний музикант і педагог, ректор НМАУ у 1983-2004 роках О.С. Тимошенко писав, що «цей підрозділ був генератором усіх музично-драматичних ресурсів навчального закладу [...] З оперною студією пов'язані долі найвідоміших музикантів України» [3]. Час підтверджує справедливність цих слів, адже серед випускників НМАУ 1980-х – 90-х років є і співаки, що згодом здобули світову славу, такі як В. Лук'янець і В. Гришко.

Ректор НМАУ наступних років (2004-2017), В. Рожок, зазначав, що: «Сцена оперної студії перетворюється на експериментальний стартовий майданчик, де молоді постановники втілюють у життя свої оригінальні проекти. Це й новітні прочитання класики («Кармен» Ж. Бізе і «Паяци» Р. Леонковалло, «Ріголетто» Дж. Верді, «Іоланта»

П. Чайковського, «Алеко» С. Рахманінова, «Любовний напій» Г. Доніцетті), і звернення до малознаних на вітчизняній сцені творів («Служниця-пані» Дж.Б. Перголезі, «Шлюбний вексель» Дж. Россіні, «Директор театру» В. А. Моцарта, «Іспанська година» М. Равеля, «Розумниця» К. Орфа, «Дзвіночок» Г. Доніцетті, «Джанні Скіккі» Дж. Пуччіні, «Віра Шелога» М. Римського-Корсакова), і редакторські версії («Орфей і Еврідіка» К.В. Глюка в редакції Г. Берліоза), і подеколи, перші сценічні версії сучасних партитур («Телефон» Дж.К. Менотті, «Палата № 6» В. Зубицького, «Стихий олов'яний солдатик» С. Баневича) тощо». [2] Автор цих рядків в молоді роки був свідком багатьох із вказаних прем'єрних постановок і засвідчує, що цей період історії оперної студії НМАУ вартий окремого наукового дослідження.

Репертуар останніх трьох років доступний для всебічного аналізу завдяки збереженню повної джерельної бази [4], яка містить інформацію про всі постановки, що відбувались в рамках діяльності оперної студії. З цієї бази можна виокремити такі дані – дату постановки, назву і автора опери, мову виконання, інформацію про постановочний склад. Слід зазначити, що ця база відображає лише постановки, включені до репертуару оперної студії, тоді як окремі події, такі як наприклад експериментальна постановка «Іспанської години» М. Равеля в якості режисерського іспиту Т. Воронової (2017) або прем'єрна постановка «Мартінової брехні» Дж. Менотті (режисер – Ю. Журавкова, 2018) в цій базі не відображені. Відповідно, і предметом аналізу нашої роботи також є виключно репертуарні вистави оперної студії.

Аналіз показує, що репертуар оперної студії НМАУ включав 13 вистав, які за період між 16 жовтня 2016 – 18 грудня 2019 було поставлено 166 разів. Деякі з вистав ставились частіше, деякі рідше, що видно з наступної таблиці 1.

Якщо проаналізувати цей список з точки зору композиторів по країнах, то виявимо такий розподіл: 67 вистав – західноєвропейських авторів, 55 вистав – російських і 44 – українських авторів.

Статистика постановок за мовою виконання виглядає таким чином: російською мовою –

Таблиця 1

Опери в репертуарі Оперної студії НМАУ та кількість вистав по роках (дані за 2016 рік – з 16 жовтня)

Рейтинг опер	кін. 2016	2017	2018	2019	разом
С. Гулак-Артемівський «Запорожець за Дунаєм»	3	6	7	9	25
С.Рахманінов «Алеко»	3	4	5	7	19
М. Лисенко «Наталка Полтавка»	1	7	4	7	19
К.В. Глюк «Орфей і Еврідіка»	3	5	5	3	16
П. Чайковський «Євгеній Онегін»	2	3	5	5	15
Дж. Верді «Травіата»	1	5	4	4	14
М. Римський-Корсаков «Царева наречена»	1	3	4	5	13
Дж. Россіні «Пробний камінь...»	0	7	3	3	13
Дж. Верді «Ріголетто»	1	3	5	3	12
П. Чайковський «Іоланта»	1	2	1	4	8
Ш. Гуно «Фауст»	0	1	3	1	5
В.А. Моцарт «Весілля Фігаро»	0	2	2	1	5
Дж. Россіні «Севільський цирульник»	0	1	1	0	2
<i>Усього</i>	16	49	49	52	166

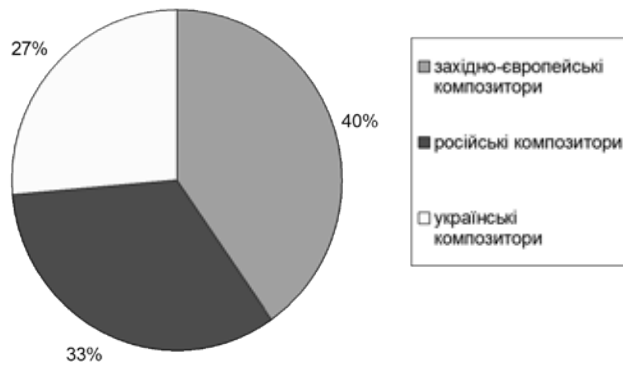

Рис. 1. Репертуар Оперної студії при НМАУ, розподіл за країнами походження авторів опер (2017-2019)

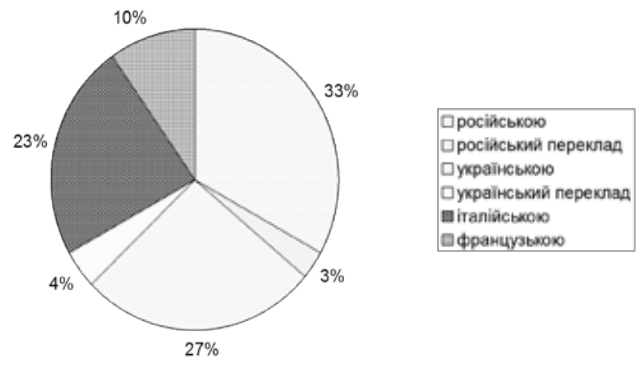

Рис. 2. Репертуар Оперної студії при НМАУ, розподіл за мовою виконання опер (2017-2019)

60 (в т.ч. 5 – в російському перекладі), українською – 51 (в т.ч. 7 – в українському перекладі), італійською – 39 і французькою – 16.

Якщо брати до уваги лише окремі опери, то за країною походження і мовою вистави маємо такий розподіл:

4 – російських авторів, російською мовою («Євгеній Онегін», «Іоланта» П. Чайковського, «Алеко» С. Рахманінова, «Царева наречена» М. Римського-Корсакова);

3 – західноєвропейських авторів, італійською мовою («Пробний камінь» Дж. Россіні, «Травіата», «Ріголетто» – Дж. Верді);

2 – західноєвропейських авторів, в українському перекладі («Севільський цирульник» Дж. Россіні, «Фауст» Ш. Гуно);

2 – українських авторів, українською мовою («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Наталка-Полтавка» М. Лисенка);

1 – західноєвропейських авторів, французькою мовою («Орфей і Еврідіка» К.В. Глюка);

1 – західноєвропейського автора, в російському перекладі («Весілля Фігаро» В.А. Моцарта).

Аналіз наведених результатів показує певний паритет між представленням української, російської та західноєвропейської музики, а недостатнє представлення українських авторів принаймні частково компенсувалося виставами європейських авторів, які йшли в українських

перекладах, а також тим фактом, що обидві українські опери ставились найчастіше.

Цікаво також дослідити розподіл опер за роком написання (у випадку «Орфея і Еврідіки» беремо до уваги дату французької редакції, яка використовується). Аналіз показує що 13 представлених у репертуарі опер охоплюють період між 1774 («Орфей і Еврідіка») і 1899 («Царева наречена») роками, причому 9 із 13 опер – це друга половина XIX століття. Щодо стосовується XX і XXI століть – ця епоха не представлена зовсім, так само як і барокова епоха.

Мета нашої статті передбачає не тільки статичний, але і динамічний аналіз представлених даних. Як змінювалась статистика виконання опер протягом останніх трьох років?

Отже, динаміка оперних постановок за країною автора:

Таблиця 2
Кількість оперних вистав за країною походження автора

	2017	2018	2019
Західноєвропейські композитори	24	23	15
Російські композитори	12	15	21
Українські композитори	13	11	16

Таблиця 3
Динаміка оперних постановок за мовою виконання

	2017	2018	2019
Російською	12	15	21
Російський переклад	2	2	1
Українською	13	11	16
Український переклад	2	4	1
Італійською	15	12	10
Французькою	5	5	3

Наведені дані дозволяють відслідкувати таку тенденцію: частка російського репертуару збільшується (з 24% до 40%), натомість частка західноєвропейського – зменшується (з 49% до 29%).

Більш детальний аналіз показує, що протягом досліджуваного періоду відбулася лише одна оперна прем'єра – «Пробний камінь» Дж. Россіні (4 лютого 2017). Натомість 3 вистави призупинили своє існування – «Весілля Фігаро» (востаннє по-

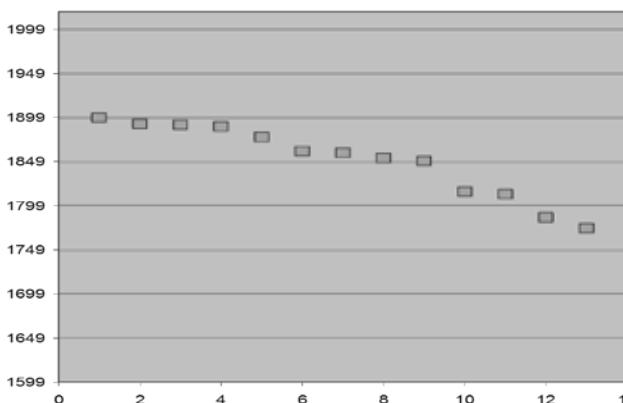

Рис. 3. Репертуар Оперної студії при НМАУ, розподіл за роком написання опер (обрана шкала – від року написання першої опери до сучасності)

ставлена 24 квітня 2019), «Фауст» (17 квітня 2019) та «Севільський цирульник» (7 листопада 2018). Примітно, що всі призупинені постановки – опери європейських авторів, які ставились у перекладі українською («Фауст» та «Севільський цирульник») або російською («Весілля Фігаро»).

Останню обставину варто розглянути в контексті нещодавнього відкритого звернення наукової спільноти до міністра культури, молоді та спорту В. Бородянського, в якій йшлося про те, що «новий ректор НМАУ ім. П. Чайковського М. Тимошенко заборонив нещодавно використовувати в навчальному процесі українські переклади світової оперної класики» [5]. Проведений нами аналіз вказує на фактичну дію такої заборони ще від початку 2019/2020 навчального року.

Висновки і перспективи. Отримані результати показують, що впродовж 2017-2019 років репертуар оперної студії залишається закритим для інновацій, зокрема оперні твори ХХ і ХХІ століть не представлені зовсім. При цьо-

му творчість українських авторів представлено найбідніше – лише двома операми («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського та «Наталка-Полтавка» М. Лисенка).

Тенденції останніх років свідчать про те, що частка російських вистав збільшується, а західноєвропейських – зменшується. Найбільш кардинальною зміною є відмова від опер західних авторів, що ставились в перекладах, що також спричиняє до зменшення частки україномовних вистав і зменшення частки західноєвропейських опер.

Виявлені тенденції дозволяють зробити висновок щодо поступового переорієнтування репертуарної політики НМАУ на російський культурний простір. В той же час розкриття причин такої переорієнтації потребує подальших досліджень, зокрема вивчення репертуарної політики з позицій більшої історичної перспективи, а також у порівнянні з процесами в інших оперних студіях при музичних академіях.

Список літератури

1. Походзей П.І. Підготовка фахівців в оперній студії Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського. *Часопис Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського*. 2017. № 2. С. 79–86. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chasopys_2017_2_11.pdf
2. Тимошенко О.С. Національна музична академія України імені П.І. Чайковського – вчора і сьогодні. *Академія музичної еліти України: історія та сучасність*. До 90-річчя Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського / авт.-упоряд.: А.П. Лещенко та ін. Київ : Муз. Україна, 2004. С. 10.
3. Рожок В.І. Кафедра оперної підготовки та музичної режисури. Опера студія. *Національній музичній академії України імені П.І. Чайковського 100 років* / авт.-упоряд. В. Рожок. Київ : Муз. Україна, 2013. С. 377–380.
4. Опера студія НМАУ імені Петра Чайковського. Вистави театру. URL: <https://www.facebook.com/pg/opernanmau/events/> (дата звернення: 21.12.2019). – Назва з екрана.
5. Українці звернулися до Бородянського з приводу мови опери. *Газета «День»*. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/news/281119-ukrayinci-zvernuly-sya-do-borodyanskogo-z-privodu-movy-opery> (дата звернення: 21.12.2019). – Назва з екрана.

References:

1. Pokhodzei, P.I. (2017). Pidhotovka fakhivtsiv v opernii studii Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P.I. Chaikovskoho. [Educating Opera Professionals at the Opera Studio of the Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine] *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P.I. Chaikovskoho*, vol. 2, pp. 79–86.
2. Tymoshenko, O.S. (2004). Natsionalna muzychna akademiia Ukrainy imeni P.I. Chaikovskoho – vchora i sohodni [Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine – yestarday and today]. *Akademiia muzychnoi elity Ukrainy: istoriia ta suchasnist*, p. 10.
3. Rozhok, V.I. (2013). Kafedra opernoi pidhotovky ta muzychnoi rezhysury. Operna studiia [Department of opera training and music direction. Opera studio]. *Natsionalnii muzychnii akademii Ukrainy imeni P.I. Chaikovskoho 100 rokiv*. Kyiv, pp. 377–380.
4. Operna studiia NMAU imeni Petra Chaikovskoho. Vystavy teatru [Peter Tchaikovsky Opera Studio. Theater performances]. URL: <https://www.facebook.com/pg/opernanmau/events/>
5. Ukrainci zvernuly-sya do Borodyanskoho z pryvodu movy opery [Ukrainians applied to Borodyansky about the language of the opera]. *Day newspaper*. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/news/281119-ukrayinci-zvernuly-sya-do-borodyanskogo-z-privodu-movy-opery>